

re→set

LEKTORSKÉ MINIMUM

Jak na předávání
znalostí a schopností

Obsah

03	Úvod
04	Záměr a cíle
05	Co lidé potřebují k tomu, aby se mohli učit?
07	Třífázový model E-U-R
07	<i>E jako EVOKACE</i>
10	<i>U jako UVĚDOMĚNÍ</i>
11	<i>R jako REFLEXE</i>
13	Zdroje

Úvod

V Re-setu dlouhodobě podporujeme klimatická a sociální hnutí, ekologické organizace a místní sdružení pořádáním různých vzdělávacích akcí. Na všech z nich se podílejí lidé, kteří již mají užitečné znalosti a dovednosti vedoucí k rozvoji a lepšímu fungování jejich skupin. Snažíme se proto zaměřit na jejich podporu a efektivní předávání. Poslední dva roky pořádáme semináře lektorského minima, které ve zkratce představují základní metodiku pro tvorbu funkčních vzdělávacích seminářů. Poslední z nich tvoří základ tohoto podpůrného materiálu. Následující stránky jsou vhodné pro všechny, kteří nemají pedagogické vzdělání, ale rádi by uspořádali seminář nebo školení, které má hlavu a patu. Pomohou vám systematictěji přemýšlet o způsobech učení se novým věcem a zpestřit paletu výukových metod – budou vaším průvodcem při přípravě podrobného programu.

Co konkrétně se dozvíte na následujících stránkách:

- definování účelu a cílů vzdělávacích akcí,
- vytváření prostředí a podmínek potřebných k tomu, aby se lidé mohli učit,
- představení modelu E-U-R (evokace – uvědomění – reflexe),
- konkrétní metody pro jednotlivé fáze modelu E-U-R.

Vzdělávání, které praktikujeme, definujeme jako neformální a transformativní. Je založeno na dialogu, na společném procesu objevování a posilování. Je pro nás důležité vytvářet prostředí, do kterého se mohou zapojit všichni a všechny na úrovni a formou, která jim nejlépe vyhovuje. Učení neprobíhá pouze hlavou, ale také prostřednictvím emocí, prožitků a zkušeností.

Na začátku je třeba mít záměr a cíle

Nezbytnou součástí přípravy a tvoření lekce je stanovení záměru a cílů.

Záměr je širší vyjádření úmyslu, se kterým lekci tvoříme a co v ní chceme obsáhnout, cíle jsou konkrétními vyjádřeními tohoto úmyslu.

Jeden cíl tedy vždy ukazuje jednu specifickou oblast, kterou lektorstvo zamýšlí v lekci naplnit. Rozdíl je také ve formulaci: záměr obvykle formulujeme z pohledu lektorstva, cíle z pohledu účastnictva.

Příklad záměru našeho workshopu Lektorského minima pro členy a členky klimatických hnutí, kolektivů, organizací a odborů:

- Lektorky účastníkům předají tipy, jak co nejlépe předávat znalosti, vědomosti a schopnosti ostatnímu členstvu jejich kolektivů.

Příklady cílů našeho workshopu:

- Účastnictvo se seznámí s třífázovým modelem E-U-R a získá příklady metod využitelných v každé z fází.
- Účastnictvo porozumí roli záměrů a cílů v procesu tvorby vzdělávacího programu.

Cíle slouží lektorstvu ve všech fázích procesu.

Od začátku až do konce jsou pro nás kompasem, díky kterému víme, kam lekce směřuje. Na jejich základě jsme při stavbě lekce schopné vybírat adekvátní metody pro každou fázi učení. Na konci se k cílům lze vrátit a reflektovat, na kolik se nám povedlo je v lekci naplnit a proč.

Co lidé potřebují k tomu, aby se mohli učit?

Učení je oboustranný proces, za nějž sdílíme odpovědnost jako lektorstvo i jako účastnictvo. Jako lektorstvo nemáme úplnou moc nad tím, jestli proces učení proběhne, nebo ne, můžeme jej ale podpořit vytvořením vhodných podmínek.

- **Ošetření základních potřeb**

- Prostředí: vhodné místo, kde je denní světlo, čerstvý vzduch a příjemná teplota. Účastnictvo pozná jeho pravidla a ví, kde co najde.
- Občerstvení: s prázdným břichem se těžko učí, hydratace je základ.
- Ukotvení v čase: seznámení s harmonogramem a přesné informace o délce setkání a pauzách přináší jasnost a pomáhá soustředění.
- Sociální potřeby: účastnictvo ví, kdo jsou lidé kolem, kdo je lektorstvo, jaká jsou pravidla fungování dočasné skupiny.
- Individuální potřeby: dáváme čas a prostor, aby každý účastník a účastnice mohli pojmenovat své specifické potřeby. Skrz jejich naplnění podpoříme proces učení. Může se jednat např. o důraz na čitelnost flipchartu (velikost písma, použité barvy) nebo citlivost na hluk a další podněty.

- **Práce s dynamikou**

- Střídání aktivit pomáhá udržet pozornost. Vždy se hodí mít v hlavě zásobu tzv. [energizerů](#) – krátkých dynamických aktivit, které rozproudí účastnictvo a doplní energii. Další tipy na energizery v angličtině najdete [tu](#) a [tu](#).

- **Vytváření odvážného prostoru**

- Jako lektorstvo nemůžeme mít úplnou kontrolu nad vším, co se během lekcí a workshopů stane, a proto usilujeme o vytváření nejen bezpečného prostředí, ale také prostředí odvahy. Pojmenováváme zranitelnosti a zveme ke sdílení emocí všeho druhu, současně ale zdůrazňujeme důležitost přebírání odpovědnosti za jejich projevení a to, jak mohou působit na ostatní. V takovém prostředí sbíráme odvahu zkusit něco nového, vykročit z naší komfortní zóny a vstupovat tak do procesu učení. Jedním ze způsobů vytváření takového rámce jsou:

- **Principy a společné dohody**

- Dohody pomáhají účastnictvu, ale také nám jakožto lektorům. Představují kotvu, ke které se můžeme po celé setkání vracet. Díky dohodám je vzdělávací prostor předvídatelný a tím i podpůrnější k novému myšlení a akcím. Příkladem může být nastavení pravidel diskuze (hlášení), oslovování (tykání, zájmena) nebo vymezení tématu. V případě delších tréninků můžeme principy tvořit společně, aby odráželi potřeby všech.

Jak se učíme:

třífázový model

E-U-R

Struktura jako je EUR (evokace – uvědomění – reflexe) umožňuje stejně jako zážitková pedagogika propojovat učení s vlastní zkušeností. Takové učení začíná od účasti a jejich otázek a v reflexi se zase vrací k jejich zkušenostem a tomu, co si mohou z vyvstalých informací či zážitků vzít.

Třífázový model EUR

vznikl v rámci programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení od [Stálé konference asociací ve vzdělávání](#). Vychází z konstruktivistické pedagogiky, která využívá psychologických výzkumů o učení a fungování mozku. Stojí na přesvědčení, že mysl člověka není prázdná nádoba, do níž vzdělavatel nalévá vědomosti, ale že si naopak každý z nás, na základě svých zkušeností, zážitků a znalostí, formuje v mysli vlastní systém, který je neustále přehodnocován a doplňován průběžně s tím, jak se setkáváme s novými vjemy a informacemi. Každá novou informaci, která k nám přichází, tedy propojujeme s některou z našich starších zkušeností nebo informací.

E jako EVOKACE

Každý si neseme v mysli soubory věcí, které jsme za život nasbírali (znalosti, zkušenosti, dojmy, asociace), ať už jsme malé děti, nebo dospělí. Cílem evokace je, aby člověk prozkoumal, jaké šuplíky si v hlavě – systému již vytvořil. Co v nich má k danému tématu uloženo, jaké otázky ho k tématu napadají? Evokace je tedy inventura, během níž se formují otázky a ideálně plní i funkci motivace pro další učení. Dobrému průběhu evokace napomáhá bezpečná atmosféra.

Metody vhodné pro fázi evokace

- Osobní zkušenost: např. kolečko s otázkou „Co jsem o tématu už slyšel, slyšela?“.
- Relevantní obrázky, plakáty: ptát se na asociace, které účastnictvo napadá: „Co se vám vybaví, při pohledu na tento plakát?“.
- Řízená imaginace, kterou provází lektorstvo: příklady najdete v příručce [Odvaha nerůst](#) od strany 43.
- Sdílení názorů na společné čtení: lektorstvo vybere text relevantní k tématu a vede diskuzi.
- Metody založené na reflexi skrz pohybovou pozici:
 - Jako lektorstvo si připravíme několik stanovisek nebo otázek, na které se dá odpovědět ano / ne, souhlasím / nesouhlasím.
 - Na místě, kde jsme, vytvoříme imaginární škálu, neboli póly, a poprosíme účastnictvo, aby se postavilo podle svých odpovědí.
 - Aktivitu můžeme obměnit tak, že lidé například sedí v kruhu a ti, kteří s daným stanoviskem souhlasí, se postaví, zatímco ostatní zůstávají sedět. Případně lidi stojí a pokud souhlasí, udělají krok vpřed.
 - Pro rychlé ověření povědomí účastnictva o tématu, kterému se budeme věnovat, můžeme použít teploměr. Účastnictvo rukami signalizuje svou znalost (např. ruce nad hlavou značí „jsem v tématu expertka“, ruce před tělem znamenají „už jsem o tématu slyšela“, ruce dole říkají „nikdy jsem o tématu neslyšela“). Teploměr můžeme použít i na rychlé ověření nálady a energie ve skupině.
- [Volné psaní](#), kdy vyzveme účastnictvo, aby v pár minutách napsalo o tématu vše, co je napadá nebo odpověděli na připravenou otázku.
- Brainstorming.
- [Kmeny a kořeny](#): každá skupina si zvolí jednoho člověka, který bude zastávat roli kmene. Všichni ostatní jsou kořeny, které se vydají do terénu a postupně položí svou otázku co nejvíce lidem v místnosti. Odpovědi se snaží přinést zpět svému kmeni.

- [Poslední slovo patří mně](#): na základě individuálních preferencí dojde k výběru pasáží z textu. Zbytek skupiny hádá, proč byla daná pasáž vybrána.
- [I-graf](#): třídění argumentů u daného tématu na líbí / nelíbí, fakta / domněnky, výhody / nevýhody, silné / slabé stránky apod.
- [Znalostní bingo](#): vzájemné ptaní se na otázky podle předem připraveného plánu, vhodné k revizi vědomostí.
- [Řeka života](#): aktivita, při které účastnictvo graficky znázorňuje svou cestu. Podle potřeby se může jednat o zkušenosti s konkrétním tématem nebo například o důležité momenty, které člověka formovali, a proto je dnes na našem workshopu. Řeka života slouží na bližší seznámení se v rámci skupiny a pomáhá vytvářet vazby.

Ověřovací otázky k evokaci pro lektorstvo:

- Má účastnictvo možnost vybavit si a asociovat, co už o tématu vědí?
- Propojuje téma s vlastní zkušeností?
- Formuluje své názory, myšlenky, dosavadní znalosti?
- Vyměňuje své názory, myšlenky s ostatními?
- Vznikají otázky?
- Je pravděpodobné, že účastnictvo bude motivované pro další učení?

U jako UVĚDOMĚNÍ si významu informací

Ve fázi uvědomění už účastnictvo pracuje s informacemi, které dostává zvenčí – od lektorstva formou výkladu, z textu, filmu či jiného zdroje informací. Usilujeme o to, aby účastnictvo s informacemi pracovalo kriticky. Bez ohledu na osobní postoj zkoumáme relevantnost a důvěryhodnost informací a logiku myšlenek. Kritické myšlení se lépe daří v dialogu s dalšími ve skupině, různé úhly pohledu umožňují zkoumání z vícero stran. Pojmenovávají se věci, se kterými účastnictvo souhlasí, zdůvodňuje se proč, věnuje se pozornost tomu, co vzbuzuje nedůvěru a formují se k tomu vznikající otázky. Díky tomuto postupu se může účastnictvo poučit také z textu, se kterým zásadně nesouhlasí.

Metody vhodné pro fázi uvědomění

- [World café](#) (skupinová práce).
- [Open space](#) (skupinová práce).
- Zážitek, hra, role play, simulace, divadlo (s reflexí).
- Procházka, pozorování, mapování (příklad pozorování v přírodě jako metody najdete v příručce [Odvaha nerůst](#) od strany 34).
- [Poradní kruh](#).
- Vyprávění příběhů (např. řeka života, viz výše).
- [Živá knihovna](#).
- Práce s textem, videem, komiksem.
- Tichá diskuze (příklad aktivity najdete v příručce [Odvaha nerůst](#) od strany 58).
- Debata v akváriu (fishbowl): vytvoříme dva kruhy, v nichž sedí lidé, kteří diskutují. Vnější kruh pozoruje. Pokud se někdo chce do debaty zapojit, může si sednout na volnou židličku ve vnitřním kruhu nebo může poklepat na rameno člověka, kterého tak vystřídá.
- [Práce s textem: I.N.S.E.R.T. \(+, -, ?, fajfka\)](#).
- [Myšlenková mapa](#).
- [Vím - Chci vědět - Dozvěděl jsem se](#) (prolíná všechny fáze: V = brainstorming, CH = učení, D = reflexe)
- [Práce s textem: literární kroužky](#) (role jako hledač citací, spojovatel, tazatel, badatel, ilustrátor, zpravodaj).
- [Myšlenkové klobouky](#) (každý klobouk symbolizuje určitý styl přemýšlení: fakta, pocity, optimistický pohled, rizika, tvůrčí, myšlení o myšlení apod.).

Ověřovací otázky k uvědomění pro lektorstvo:

- Přicházejí nové informace z jiného zdroje než od účastnictva?
- Má účastnictvo možnost najít odpovědi na velkou část otázek?
- Má možnost spolupracovat, radit se, zvažovat jiné úhly pohledu?
- Zkoumá předložené informace kriticky (vyjasňují si, ověřují, pochybují, ptají se) a zdůvodňují svá rozhodnutí?
- Formuluje účastnictvo nové otázky?

R jako REFLEXE

Bez reflexe nemá učící proces, ani postup E-U-R, smysl.

Účastnictvo se vrací ke svým myšlenkám a představám z evokace. Staré informace a dojmy se porovnávají a propojují s novými. Na základě toho pak účastnictvo přetváří dosavadní strukturu svého poznání. Reflexe je celoživotní proces a strukturování našich zkušeností se děje neustále. Pokud se objeví něco, co do starého systému nezapadá, stojíme před rozhodnutím, zda danou informaci odhodit, nebo otevřít zásuvky a přestavět je tak, abychom se zbavili nefunkčních částí jejich struktury. Pokud jsou během reflexe naše dosavadní názory podlomeny, přináší proces učení velkou míru nejistoty – ochota přestavovat škatulky odpovídá otevřenosti naší mysli. V takovém případě lze pomoci vytvořením bezpečného prostoru – lektorstvo nepřesvědčuje o jediné možné variantě toho, co si má účastnictvo myslet a tento přístup ideálně uplatňuje dlouhodobě.

Metody vhodné pro fázi reflexe

- Mapa pocitů: zakreslení nebo popsání emocí a pocitů, které se objevují v našem těle.
- Kreslení: individuální nebo společné zaznamenání nových poznatků a myšlenek.
- Živé sochy: účastnictvo individuálně nebo v menších skupinách znázorní koncept, myšlenku nebo poznatek v podobě sochy.
- Dyády: reflexe probíhá ve dvojicích, kdy jeden účastník reflektuje a sdílí nepřerušeně několik minut. Druhá účastnice aktivně naslouchá a následně se vymění.

- Kartičky např. z hry Dixit nebo [kartičky pocitů a potřeb](#) od Institutu nenásilné komunikace slouží k lepšímu porozumění našeho prožívání. S kartami Dixit (nebo jinými obrázkovými kartami) můžeme účastnictvo vyzvat, aby si vybralo kartu, která například odpovídá tomu, s čím z workshopu odjíždí.
- Volné psaní, kdy vyzveme účastnictvo, aby sepsalo cokoliv jim přijde na mysli.
- [Pětilístek / diamanty](#).
- [I-graf](#): třídění argumentů u stanoveného tématu na např. líbí / nelíbí, fakta / domněnky, výhody / nevýhody, silné / slabé stránky apod.
- [Znalostní bingo](#): vzájemné ptaní se na otázky podle předem připraveného hracího plánu, vhodné k revizi vědomostí.

Ověřovací otázky k reflexi pro lektorstvo:

- Má účastnictvo možnost spojovat své předchozí znalosti s novými?
- Formuluje nové vlastní myšlenky a názory?
- Aplikuje nová porozumění?
- Má prostor naslouchat ostatním a srovnávat jejich myšlenky s vlastními?
- Má možnost sdílet své pocity?
- Formuluje další otázky?
- Ujasňuje si další postup učení?

Zdroje

- Kurz kritického myšlení
- Portfolio globálního vzdělávání

Další podpůrné materiály k tvorbě vzdělávacích akcí:

- [Jak na transformativní vzdělávání aneb Dva roky plavby Generace symbiocén](#) (publikace)
- [Odvaha nerůst: Metody neformálního vzdělávání pro sociálně-ekologickou transformaci](#) (metodika)
- [Šlabikár neformálneho vzdelávania v práci s mládežou](#) (publikace)
- [Klima se mění - a co my? Proč a jak se učit o změně klimatu](#) (publikace)

Tento materiál vznikl ve spolupráci se Sabinou Vojtěchovou z organizace NaZemi, děkujeme!

re→set

NAZEMI